

Toni Morrison

Jazz

(1992)

(odlomka iz romana)

Pst, tisto žensko poznam. Včasih je živela z jato ptic na Lenoxovi aveniji. Tudi njenega moža poznam. Zatreskal se je v neko osemnajstletno dekle z eno tistih globokih, strašnih ljubezni, zaradi katere je postal tako žalosten in srečen, da jo je ustrelil, samo da bi ohranil v sebi to čustvo. Ko je ta ženska, ime ji je Violet, šla na pogreb, da bi jo videla in ji razrezala mrtvi obraz, so jo vrgli na tla in iz cerkve. Potem je tekla po vsem tistem snegu, ko pa se je vrnila v svoje stanovanje, je vzela ptice iz kletk in jih zmetala skoz okno, da so zmrzile ali odletele – tudi papigo, ki je govorila "ljubim te."

Sneg, po katerem je tekla, je bil tako spihan, da na njem ni pustila sledov, zato nekaj časa nihče ni natanko vedel, kje na Lenoxovi aveniji stanuje. Pač pa so tako kot jaz vedeli, kdo je, kdo mora biti, ker so vedeli, da je prav njen mož John Trace ustrelil tisto dekle. Nikoli ga ni nihče preganjal, ker ga prav pri dejanju ni videl nihče, teta mrtvega dekleta pa ni hotela metati stran denarja za nemočne odvetnike ali smejoče se policaje, saj je vedela, da s tem stroškom ne bi bilo nič popravljeno. Poleg tega je videla, da človek, ki je ubil njeno nečakinjo, ves dan prejoka, to pa je zanj in za Violet tako hudo kot ječa.

Ne glede na žalost, ki jo je povzročila Violet, se je njeno ime pojavilo na januarskem sestanku Salemskega ženskega kluba, ker da je potrebna pomoči, vendar so jo z glasovanjem zavrnili, češ da ji zdaj lahko pomaga samo molitev – ne denar – saj ima bolj ali manj sposobnega moža (ki naj bi se nehal smiliti sam sebi), neki moški z družino v 134. ulici pa je vse izgubil v požaru. Klub se je zavzel za pomoč družini pogorelcov, Violeti pa prepustil, naj sama presodi, kaj je narobe in kako bi to popravila.

Strašno je suha, ta Violet; ima jih petdeset, ampak ko je razbila pogreb, je bila še čedna. Mislil bi, da to pomeni konec, če te vržejo iz cerkve – sramota in vse – ampak ni bilo tako. Violet je dovolj podla in dovolj čedna, zato je mislila, da lahko celo brez bokov ali mladosti kaznuje Joeja, če si dobi prijatelja in ta hodi k njej domov. Mislila je, da mu bo to posušilo solze, njej pa tudi prineslo nekaj zadovoljstva. Po mojem bi bilo to lahko vžgalo, ampak otrokom samomorilcev je težko ustreči in hitro mislijo, da jih nihče ne mara, ker jih v resnici ni tukaj.

Naj bo kakorkoli, Joe se sploh ni zmenil za Violet ali njenega prijatelja. Ne morem reči, ali je ona odslovila tega prijatelja ali pa jo je pustil on. Mogoče je začutil, da so Violetini darovi revni v primeri z njegovim sočutjem do človeka z zlomljenim srcem v sosednji sobi. Vsekakor pa vem, da ta zmešnjava ni držala niti dva tedna. Violetin naslednji načrt – da bi se spet zaljubila v moža – jo je spodnesel, preden ga je sploh

prav postavila na noge. Prala mu je robčke in postavljala hrano predenj na mizo – to pa je bilo tudi največ, kar je zmogla. Strupen molk je plaval po prostorih kot velika ribiška mreža, ki pa jo je trgala sama Violet z glasnimi očitki. Joejeva ravnodušnost čez dan in skrbi polne noči obeh so jo morale zdelati. Tako je sklenila, da bo ljubila tisto osemnajstletnico – no, pozvedela o njej – katere gladki, drobni obraz je poskusila razrezati, čeprav ne bi prišlo ven nič drugega kot slama.

Sprva ni Violet vedela o tem dekletu prav ničesar razen njenega imena, starosti in tega, da o njej zelo lepo mislijo v lepotilnem salonu z obratovalnim dovoljenjem. Tako je začela zbirati preostale podatke. Mogoče je mislila, da tako lahko reši skrivnost ljubezni. Vso srečo in povej mi potem.

Spraševala je vse po vrsti, začela pa pri Malvonne, zgornji sosedi – tisti, ki ji je najprej povedala o Joejevem umazanem početju in katere stanovanje sta z dekletom uporabljala za ljubezensko gnezdo. Od Malvonne je zvedela dekletov naslov in čigav otrok je. Uradno prijavljene lepoticke so ji povedale, kakšno rdečilo je uporabljalo dekle, s kakšnimi škarjami so ji ondulirale lase (čeprav jo imam na sumu, da ji ni bilo treba gladiti las); kateri ansambel je imela najrajši (Ebenovinaste tipke Slima Batesa, ki so precej dobri, le da mora njegova pevka biti njegova punca, saj zakaj bi ji sicer dovolil, da žali njegov ansambel). In ko so ji pokazale kako, je Violet ponavljala plesne korake, kakršne je delalo mrtvo dekle. Vse to. Ko je imela korake v malem prstu – in kolena prav tako – se je vsem, še svojemu bivšemu prijatelju zagnusila, in tudi jaz lahko vidim zakaj. Bilo je tako, kot bi gledal na ulici starega goloba, kako kljuva skorjo sendviča s sardinami, ki so jo pustile mačke. Ampak Violet je le vztrajala in nobena zbadljiva pripomba ali grd pogled je nista ustavila. Hodila je v ljudsko šolo 89 in se pogovarjala z učiteljki, ki so poznali dekle. Pa tudi v srednjo šolo 139, ker je dekle hodilo tja, preden je začelo peščiti v Wadleigh, ker v njenem okolišu ni bilo srednjih šol, v katere bi lahko hodilo temnopolto dekle. In dolgo je nadlegovala dekletovo teto, visoko damo, ki je zdaj pa zdaj opravljala zahtevno delo v oblačilnem oddelku, dokler se teta ni zlomila in se začela veseliti Violetinih obiskov, da sta klepetali o mladini in grdem vedenju. Teta ji je pokazala vse reči mrtvega dekleta in Violet je postalo jasno (kot je bilo jasno tudi meni), da je bila ta nečakinja tako trmasta kot zvita.

Teta ji je posebej pokazala dekletovo fotografijo in končno dovolila, da jo je Violet nekaj tednov obdržala doma. Ni se smehljala, ampak končno je le bila živa in zelo izrazita. Violet si jo je upala postaviti na polico nad kaminom v lastni dnevni sobi in oba z Joejem sta si jo osuplo ogledovala.

Kazalo je, da bo to postalo hudo pusto življenje, ker ni bilo več ptic in ker sta si oba vse dni brisala solzna lica, ampak ko je v City prišla pomlad, je Violet zagledala, kako prihaja v stavbo neko drugo dekle s štirimi onduliranimi kodri na vsaki strani glave, pod roko pa ima gramofonsko ploščo in nese nekaj dušenega mesa, zavitega v mesarski papir. Violet jo je povabila naprej, da bi si ogledala ploščo, in tako je nastala tista spotikljiva trojka na Lenoxovi aveniji.

Ko jo je mož, ki so mu pravili Hunters Hunter, spoznal – skrbel zanjo – je bila občutljiva. Če bi bil z njo ravnal prav, bi bila mogoče ostala v hiši, dojila svojega otročka, se naučila oblačiti in govoriti z ljudmi. Kadar je zdaj pa zdaj premišljeval o njej, je bil prepričan, da je mrtva. Ko po cele mesece ni bilo o njej ne duha ne sluha, je vzdihoval in podoživljal tiste čase, ko je bila njegova hiša polna nematerinstva – in najbolj nematerinska je bila Wild, Divja. Domačini so z zgodbo o njej strašili otroke in noseča dekleta in žalostno je ugotovil, da je še vedno lačna, namesto da bi počivala. Čeprav ni mogel reči, česa je pravzaprav lačna, če ne las tiste barve, po kateri je fant dobil ime. Ko si ju zagledal skupaj, te je naravnost pretreslo: fantovo glavo z rumenimi lasmi, dolgimi kot pasji rep, poleg njenega povësma črne volne.

O tem ni govoril, novica pa se je le razvedela: Wild ni bila zgodba o norici, ki bi živela nekoč v davnih časih in katere vrat bi si sekalci sladkornega trsta radi predstavljali pod svojimi rezili ali s katero bi kar na hitro krotili trmaste otroke. Še vedno je bila tam zunaj – in resnična. Nekdo je videl, kako je možakar po imenu Hunters Hunter poskočil, se prijel za ramo, se zasukal, pogledal po trstišču in zamrmral dovolj glasno, da ga je nekdo slišal: "Wild. Naj me pes, če to ni Wild." Ob tej novici so noseča dekleta le vzdihovala pa naprej pometala in škropila umazana dvorišča, fantje pa so brusili rezila, dokler niso žvižgala. Ampak starci so začeli sanjati. Spominjali so se, kdaj je prišla, kakšna je bila, zakaj je ostala, pa tistega čudnega fanta, ki ga je tako cenila.

Tega fanta ni videlo prav veliko ljudi. Prvi ni bil Hunters Hunter, ki je iskal lisice, da bi jih bilo dovolj za prodajo. Prvi je bil Pattyjev fant Honor. Kadar gospoda Henryja ni bilo doma, je večkrat pogledal po njegovem, in ko se je nekega dne malo ustavil – da bi morda kaj popel in pogledal, ali so prašiči in kokoši še živi – je ves dopoldan deževalo. Zaradi nalivov so bile popoldne povsod mavrice. Pozneje je povedal materi, da je bila vsa kočava mavrična, in ko je tisti človek prišel skozi vrata in je Honor zagledal njegove rumene lase in gladko kožo, je pomislil, da se je tistega kraja polastil nekakšen duh. Potem se je zavedel, da gleda belega človeka, in se ni nikoli premislil, čeprav je videl gospoda Henryja v obraz, ko mu je ta beli človek povedal, da je njegov sin.

Ko je Henry Lestory, človek, ki je tako poznal gozd, da je postal hunter's hunter, lovčev lovec (tako so ga klicali, ko so govorili o njem ali z njim), prišel nazaj in zagledal voz in lepega konja, privezanega blizu njegovega hleva, ga je takoj zaskrbelo. Nikogar ni poznal, ki bi se vozil s tako kočijo; nobenemu konju v vsem okrožju niso strigli in česali grive na tak način. Potem je zagledal mulo, ki jo je jahal Pattyjev fant, in se malce pomiril. Obstal je med lastnimi vrati in le s težavo ugotovil, kaj vidi. Pattyjev fant Honor je klečal pri pogradu, na katerem je ležalo noseče dekle, nad obema pa je stal zlatolas možki. Dotlej v njegovi hiši še ni bilo belca. Hunters Hunter je požrl slino. Vse, kar je prestal, je šlo k vragu.

Ko se je plavolasec obrnil in ga pogledal, so se mu sive oči razširile, se potem zaprle, nato počasi drsele navzgor od Hunterjevih škornjev do njegovih kolen, do prsi, do glave, njegov pogled pa je bil kot kakšen jezik. In ko so se sive oči spogledale z njegovimi, se je Hunter s silo moral otepati občutka, da je ujet – v lastni hiši. Še stok s pograda ni zlomil oklepa tujčevega pogleda. Vse na njem je bilo mlado in mehko – razen barve njegovih oči.

Honor je pogledoval od enega k drugemu. "Me veseli, da ste nazaj, gospod Henry."

"Kdo sta to?"

"Oba sta prišla pred mano."

"Kdo sta to?"

"Ne morem reči, gospod. Z žensko je slabo, ampak zdaj prihaja k sebi."

Kolikor je videl Hunter, zlatolasec ni imel pištole, njegovi tenki škornji pa niso nikoli hodili po deželjskih cestah. Ob njegovih oblekah bi pridigar vzdihoval, in kot je videl Hunter po njegovih ženskih rokah, jih ni še nikoli stisnil v dovolj trdo pest, da bi raztreščil melono. Stopil je k mizi in nanjo odložil torbo. Z enim zamahom je vrgel v kot par slok. Puško pa je obdržal v upognjeni roki. In klobuk na glavi. Sive oči so spremljale vsak njegov gib.

"Kolikor vem, je ženska grdo padla. Ta gospod jo je prinesel sem not. Očistil sem kri, kot sem mogel."

Hunter je zagledal zeleno obleko, s katero je bila ženska pokrita, črne krvave madeže na rokavu.

"Kure sem spravil not pa skoraj vse prašiče. Razen Bubba. Mlad je, ampak postaja velik, gospod Henry. Velik in zloben..."

Steklenica z žganjem iz sladkornega trsta je bila odprta na mizi, zraven nje cinast kozarec. Hunter je pogledal, koliko je še v njej, vtaknil vanjo zamašek in se vprašal, od kod neki prihaja ta čudni človek, ki tako malo ve o pravih gostoljubja. Drvarji, beli ali črni, vsi deželani so prosto smeli prihajati v klonico, lovčevu kočo. Jemati, kar so potrebovali, puščati, kar so mogli. Bile so postaje ob poti in kdorkoli, vsakdo je lahko bil potreben zatočišča. Ampak nobeden, nobeden ni pil človekovega žganja v njegovi hiši, če se nista zelo dobro poznala.

"Se midva pozna?" Hunter je pomislil, da je "gospod", ki ga je izpustil, glasen kot pok. Ampak oni ga ni slišal, ker je imel sam svoj pok.

"Ne. Očka. Se ne."

Ne bi mogel reči, da to ni mogoče. Da bi ga morala prepričati babica ali portret v medaljonu. Ampak kljub temu ga je krepko zadelo.

"Sploh nisem vedel, da si na svetu," je končno rekel, ampak kar je hotel reči plavolasec, kar je imel pripravljeno za odgovor, je moralo počakati, ker je takrat ženska kriknila in se vzdignila na komolce, da si je pogledala med pokrčena kolena.

Zdelo se je, kot da bo meščan omedlel, Honor in Hunter pa dotlej nista videla samo običajnih in pričakovanih porodov, ki jih vidijo kmečki ljudje, ampak sta že tudi

obračala in vlekla novorojenčke iz odprtih vseh vrst. Ta novorojenček ni bil lahek. Oklepal se je sten tiste penaste votline, mati pa tako rekoč ni nič pomagala. Ko je končno prišel ven, je bilo takoj jasno, kaj je narobe: ženska ni hotela prijeti otroka ali ga pogledati. Hunter je poslal dečka domov.

"Povej mami, naj pošlje sem kakšno žensko, Naj pride in ga vzame. Sicer ne bo dočakal jutra."

"Ja, gospod!"

"In prinesi trsteno žganje, če ga je kaj."

"Ja, gospod!"

Potem se je Hunter sklonil in pogledal mater, ki po tistem kriku ni rekla nobene. Obraz ji je oblil pot, težko je dihala in si lizala njegove kapljice z zgornje ustnice. Sklonil se je še bliže. Pod umazanijo, ki je kot čipka obrobljala njeno premogovo črno kožo, so bili sledovi slabih reči; tobačnega soka, slanice, rokodelčevega občutka za igro. Ko je zasukal glavo, da bi ji popravil odejo, se je vzdignila in mu zasadila zobe v lice. Odmaknil se je, se rahlo dotaknil svojega zadetega obraza in se zahahljal. "Divja, ha?" Obrnil se je in pogledal bledega dečka- moža, ki mu je prej rekel "očka".

"Kje si pobral divjo žensko?"

"V gozdu. Kjer rastejo divje ženske."

"Je povedala, kdo je?"

Mož je odkimal. "Prestrašil sem jo. Z glavo je udarila ob ploščato skalo. Nisem je mogel pustiti tam."

"Veš da ne. Kdo te je poslal k meni?"

"True Belle."

"Ahhhh." Hunter se je nasmehnil. "Kje pa je? Res nisem nikoli slišal, kam je odšla."

"Ali s kom?"

"Odšla je s hčerjo tistega polkovnika. Polkovnika Wordswortha Graya. To so vsi vedeli. Pa tudi hitro sta odšli."

"Ugani zakaj."

"Zdaj mi ni treba. Sploh nisem vedel, da si na svetu."

"Si kaj mislil nanjo? Kje bi lahko bila?"

"True Belle?"

"Ne! Vera. Vera Louise."

"Hej, fant. Me imaš za takega, da bi hotel vedeti, kam je odšla bela punca?"

"Moja mati!"

"Pa če bi se, ha? Kaj bi bil naslednji korak? Da bi šel gor k polkovniku? Rekel, poslušajte, polkovnik Gray, rad bi vedel, kam je šla vaša hči. Že nekaj časa nisva jahala. Povem ti, kaj naredi. Povej ji, da jo čakam in naj pride ven. Vedela bo, kje se dobiva. In reci ji, naj bo v tisti zeleni obleki. Tisti, v kateri jo težko zagledaš v travi." Hunter si je potegnili z dlanjo po bradi. "Nisi povedal, kje sta. Od kod prihajaš."

"Iz Baltimora. Pišem se Golden, Zlatko, Gray."

"Ne morem reči, da ne paše."

"Bi ti pasalo, če bi bil Golden Lestory?"

"Tod okrog že ne." Hunter je segel z roko pod otročkovo odejo, da je videl, ali mu bije srce. "Fantek je šibek. Kmalu ga bo treba pojoditi."

"Kako ganljivo."

"Poslušaj. Kaj hočeš? Mislim zdaj; kaj hočeš zdaj? Hočeš ostati tukaj? Dobrodošel. Me hočeš kaznovati? Pozabi. Nočem slišati nobene slabe besede. Prideš sem, pijes moje žganje, stikaš po mojih rečeh in misliš, da me lahko zmerjaš samo zato, ker mi praviš očka? Če ti je povedala, da sem tvoj očka, potem ti je povedala več, kot je povedala meni. Zberi se. Sin ni tisto, kar pravi ženska. Sin je tisto, kar naredi moški. Če hočeš delati, kot da si moj, potem delaj, če ne, pa se spravi iz moje hiše, hudiča!"

"Nisem prišel sem dol, da bi se ti prikupil, dobil tvojo privolitev."

"Vem, zakaj si prišel. Da bi videl, kako črn sem. Misлил si, da si bel, a ne? Najbrž ti je pustila, da si to misлил. Upala, da boš misлил. In prisežem, da bi tako misлил tudi jaz."

"Varovala me je! Če bi bila povedala, da sem črnih, bi lahko bil suženj!"

"Saj imajo svobodne črnuhe. Zmeraj so imeli nekaj svobodnih črnuhov. Ti bi lahko bil eden od njih."

"Nočem biti svoboden črnih; hočem biti svoboden človek."

"A nočemo vsi? Poslušaj. Bodi, kar hočeš – bel ali črn. Izberi. Ampak če si izbereš črno, delaj kot črnc, to pomeni, da zberi svojo moškost – pa hitro, in ne hodi me žalit s čvekanjem kot kakšen bel pob."

Golden Gray je bil zdaj trezen in trezno je pomisлил, da bo temu človeku odpihnil glavo. Jutri.

Najbrž se je premisлил zaradi dekleta.

Prevedel Jože Stabej